

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Andrzeja Geise

„Wpływ cenowych szoków surowców energetycznych na aktywność gospodarczą państw Unii Europejskiej”

napisanej pod kierunkiem dr hab. Marioli Piłatowskiej, prof. UMK

Uzasadnienie wyboru tematu pracy

Zagadnienia dotyczące tzw. bezpieczeństwa energetycznego są przedmiotem wielu dyskusji i opracowań, które w jednakowym stopniu są podejmowane zarówno przez badaczy, jak i polityków. Ci ostatni poszukują gotowych recept na zabezpieczenie gospodarki narodowej przed brakami surowców strategicznych. Natomiast naukowcy rozważają różne aspekty związane z ograniczonymi zasobami surowców energetycznych m.in. badając stan zasobów i podejmując poszukiwania alternatywnych źródeł energii, a także starając się rozstrzygnąć na ile współczesne gospodarki i społeczeństwa są uzależnione od dostępu do surowców energetycznych. Istotną kwestią jest też zwiększająca się świadomość zagrożeń, jakie niesie korzystanie z określonych źródeł energetycznych. W związku z tym wybór tematu rozprawy oceniam jako poprawny i niezwykle aktualny.

Ocena merytoryczna pracy

Praca składa się z czterech rozdziałów, poprzedzonych Wstępem i podsumowanych Zakończeniem. W recenzowanej dysertacji można wyróżnić dwie części tj. studia literaturowe zawarte w pierwszych dwóch rozdziałach oraz część badawczą omawianą w rozdziale trzecim i czwartym, a także częściowo w początkowych rozdziałach. Rozprawa uzupełniona została Aneksami metodologicznymi, spisem literatury, zawierającym 252 pozycje, w tym wiele

publikacji anglojęzycznych oraz pięcioma Załącznikami. Podstawowy tekst pracy mieści się na 173 stronach, a cała zawiera 240 stron tekstu.

We Wstępie podano cel pracy, którym jest „*zbadać wpływ szoków cenowych z rynku surowców energetycznych (...) na aktywność gospodarczą wybranych państw Unii Europejskiej*”. Sformułowano także trzy hipotezy badawcze.

1. „*Dostosowywanie się aktywności gospodarczej do zmian w cenach surowców ma charakter nieliniowy.*”
2. „*Zależność między krótkookresowymi komponentami cen surowców energetycznych i aktywności gospodarczej ma charakter transmisji.*”
3. „*Gospodarki Unii Europejskiej reagują w asymetryczny sposób na cenowe szoki energetyczne.*”

Oceniając hipotezy badawcze należy przyjąć je za poprawne, chociaż mam pewne uwagi do ich sformułowania. W pierwszej nie sprecyzowano, że odnosi się ona do wyróżnionych surowców energetycznych, bo tylko takie, a ściślej tylko ropa naftowa jest przedmiotem badań empirycznych w pracy. Hipoteza druga, jest w mojej ocenie sformułowana enigmatycznie, bowiem po przeczytaniu poprzedzających ją stron Wstępu nie jest wiadomo co Doktorant rozumie pod pojęciem „*krótkookresowych komponentów cen*”, a także jakiego typu relacje określa się, że mają „*charakter transmisji*”. Zatem sformułowanie tej hipotezy jest niezrozumiałe.

Rozdział pierwszy zawiera omówienie rynku podstawowych surowców energetycznych rozpatrując go zarówno od strony podażowej – głównych producentów, jak i popytowej – największych konsumentów. Rozważania dotyczące analiz sytuacji na tym rynku, zawarte w podrozdziałach 1.1. - 1.3., są interesujące, ale większość wykresów (w nim zawartych) jest nieczytelnych. Nie podano również jak zdefiniowany jest „*wskaźnik zależności*”, którego wartości przedstawiono na wykresie 1.7. (s. 25), co sprawia, że wartości tego wskaźnika nie niosą żadnej informacji dla Czytelnika poza tą, że jak dodatni to gospodarka jest importerem netto surowców, a jak ujemny to jest eksporterem. Oprócz tego przypis nr 5 (ze s. 24), informujący o ogólnej interpretacji zależności importowej został źle umieszczony, bo powinien być na kolejnej stronie, gdzie omawiane są te zależności. Dalsze podrozdziały dotyczą rozważań odnośnie do tylko ropy naftowej, co nieco kłóci się z ogólnym tytułem rozdziału pierwszego. Przykładowo podrozdział 1.4. poświęcono benchmarkom ropy naftowej, a przecież pozostałe (omawiane w poprzednich podrozdziałach) surowce energetyczne tj. gaz i węgiel nie są jednorodne (co notabene widać w tabeli Z1 na s. 189-192).

W rozdziale drugim omówiono wpływ szoków cenowych na gospodarki narodowe. Rozważania zawarte w dwóch pierwszych podrozdziałach odnoszą się do teoretycznych aspektów szoków cenowych. Omówiono w nich również zagadnienia związane z badaniem cykli koniunkturalnych oraz ich asymetrii. Podrozdział trzeci został zatytułowany „*Makroekonomiczne aspekty transmisji szoków cenowych*” i składają się nań punkty zatytułowane:

1. „*Znaczenie cen w ekonomii*”,
2. „*Transmisja cenowych szoków w gospodarce*”,
3. „*Asymetria transmisji cen w gospodarce – przyczyny i skutki*”,

które dały Autorowi znakomitą okazję do przedstawienia rozważań teoretycznych, popartych licznymi cytowaniami literatury przedmiotu. Aczkolwiek pierwsze zdanie omawianego podrozdziału (s. 52) wydaje się dość nieuprawnione, brzmi ono bowiem „*Podstawę modeli ekonomicznych stanowią ceny.*” Nie wiem co Doktorant miał na myśli, ale ja się z tym stwierdzeniem nie zgadzam, aczkolwiek niewątpliwie ceny są ważnym elementem, czynnikiem lub nawet parametrem w gospodarce, a ich modelowanie i prognozowanie jest przedmiotem wielu analiz.

Kolejny podrozdział poświęcono relacjom cen surowców energetycznych i aktywności gospodarczej, słusznie rozpoczynając go od omówienia zagadnień ich pomiaru. Przedstawiono przegląd literatury dotyczącej poszukiwania związków cen ropy naftowej ze sferą realną i finansową gospodarki. W tym pierwszym przypadku rozważania dotyczą relacji między cenami a rozwojem gospodarczym, produkcją przemysłową i procesami inflacyjnymi. W tym drugim, wpływu cen na kurs walutowy i rynek kapitałowy. Zwrócono również uwagę na znaczenie polityki pieniężnej w łagodzeniu szoków cenowych. Kolejny punkt stanowi podsumowanie omawianych w pracy badań empirycznych o zależnościach zaobserwowanych między zmianami cen ropy naftowej i aktywnością gospodarczą. Warto przy tym zauważyć, że Załącznik 1. zawiera syntetyczny przegląd literatury dotyczącej empirycznych badań w zakresie surowców energetycznych obejmującej oprócz ropy naftowej, również węgiel i gaz ziemny.

Rozdział trzeci zawiera wyniki badań własnych Doktoranta poświęconych długo i krótkookresowym zależnościom między produkcją i inflacją a zmianami cen ropy naftowej w sześciu wybranych krajach UE oraz Unii jako agregatu. W badaniach dla poszczególnych krajów wykorzystano miesięczne dane z lat 1995-2014, a dla całej Unii szereg czasowy obejmował okres 1997-2014. Zastosowano rozwinięte metody analizy szeregów czasowych tj.

- badanie stacjonarności produkcji i inflacji w wybranych gospodarkach,

- testowanie kointegracji liniowej i progowej między produkcją, inflacją i cenami ropy naftowej,
- budowa i estymacja jednorównaniowych modeli opisujących zależności między badanymi zmiennymi
- testowanie przyczynowości w sensie Grangera na podstawie oszacowanych modeli korekty błędem.

Wyniki przeprowadzonych analiz przedstawiono w formie tabelarycznej i na wykresach w tekście rozdziału, a także w tabelach zamieszczonych w Załączniku 2. Przeprowadzono interesującą dyskusję uzyskanych wyników, z których wnioski zamieszczono na końcu rozdziału wskazując w jakim stopniu zweryfikowano pierwsze dwie hipotezy badawcze. Uwagi krytyczne w odniesieniu do tego rozdziału są natury redakcyjnej, bowiem rys. na s. 81 wydaje się być „do góry nogami”, a w każdym razie jest słabo czytelny, podobnie jak większość zamieszczonych wykresów.

Rozdział czwarty stanowi raport z analiz asymetrii reakcji aktywności gospodarczej na skutek zmian cen ropy naftowej prowadzonych na podstawie modeli VAR. Zbudowano trzy warianty tych modeli, zawierające po trzy i cztery równania o specyfikacji liniowej oraz asymetrycznej, uwzględniające zmienne zero-jedynkowe, których celem było wyeliminowanie obserwacji odstających. Po ich oszacowaniu i weryfikacji, zweryfikowano hipotezy o przyczynowości w sensie Grangera oraz występowaniu zmian strukturalnych wywołanych kryzysem finansowym. Dalsze badania obejmowały analizę dynamicznych własności modeli VAR na podstawie odpowiedzi na impuls. Rezultaty badawcze przedstawiono w tabelach i na wykresach zamieszczonych w Rozdziale czwartym oraz w Załącznikach 3.-5. Kolejne podrozdziały pokazują warsztat prowadzonych badań, jak i zawierają bogate komentarze dotyczące uzyskanych wyników. Na zakończenie wywodów, sformułowano wnioski odnośnie weryfikowanej hipotezy trzeciej.

Warto w tym miejscu nadmienić, że metodologia prowadzonych badań została przeniesiona z tekstu głównego do Aneksu metodologicznego, który umieszczono po Zakończeniu dysertacji. Rozumiem, że w ten sposób Doktorant chciał podkreślić istotę uzyskanych wyników, co z pewnością mu się udało.

Zakończenie zawiera:

- krótkie przypomnienie celu dysertacji i hipotez badawczych,
- streszczenie wniosków opisanych w ostatnich dwóch rozdziałach,
- kierunki dalszych badań.

Reasumując, wszystkie postawione hipotezy badawcze zostały odrzucone dla niektórych (z siedmiu analizowanych) gospodarek, co świadczy o tym, że nie istnieje uniwersalny sposób reakcji gospodarki na pojawiające się zmiany cen ropy naftowej.

Ocena formalna pracy

Wydaje się, że tytuł rozprawy jest zbyt szeroki, mowa w nim bowiem jest o zmianach cen surowców energetycznych, a badania Doktoranta dotyczą cen ropy naftowej. Nie oznacza to, że powinien być szerszy zakres badań, ale w przypadku publikacji tej pracy należałoby zmienić tytuł i w miejsce „*surowców energetycznych*” dać *ropy naftowej*, aby Czytelnik nie czuł się rozczarowany. To samo tyczy się sformułowanego na s. 9 celu pracy i hipotez badawczych, gdyż nie sądzę, aby wyciągnięte przez Autora wnioski można było uogólnić na inne surowce energetyczne np. węgiel.

Strukturę pracy oceniam jako poprawną, chociaż odbiega ona od utartych standardów. Chodzi mi przede wszystkim o umieszczenie metodologii badawczej w tzw. Aneksie metodologicznym i omówienia istotnego (w kontekście recenzowanej pracy) nurtu literatury przedmiotu w Załączniku. Przy czym, jest to stwierdzenie faktu, a nie krytyka.

Praca jest napisana poprawnie, zarówno od strony językowej, jak i stylistycznej. Na uwagę zasługuje logika i spójność tekstu. Aczkolwiek można znaleźć przykłady błędów interpunkcyjnych, stylistycznych, a nawet ortograficznych – pisownia z małej i wielkiej litery (np. na s. 22, czy 68). Mam też pewne uwagi krytyczne dotyczące edycji pracy, które w głównej mierze polegają na nieczytelnej prezentacji wykresów i schematu na s. 81, a także na nieuzasadnionym użyciu pogrubień tekstu lub kursywy (np. s. 9, 73).

Wnioski końcowe

Dokonując oceny rozprawy doktorskiej mgr Andrzeja Geise należy stwierdzić, że recenzowana praca doktorska zawiera w sobie elementy studiów literaturowych i badań własnych. Wysoko oceniam przedstawioną we Wstępie motywację podjęcia przez Autora tematu badawczego odnoszącą się do teorii ekonomii, a także przeprowadzone w rozdziałach teoretycznych rozważania oparte na literaturze przedmiotu. Wybór tematyki badawczej i zastosowana metodologia świadczą o umiejętności stawiania problemów badawczych i prowadzenia pracy naukowej przez Doktoranta.

Przedstawione w ostatnich dwóch rozdziałach wyniki badań pozwalają wyróżnić znaczący wkład własny Doktoranta polegający na badaniu krótko i długookresowych relacji

między zmianami cen ropy naftowej a produkcją przemysłową i inflacją w Polsce, Czechach, Francji, Danii, Holandii, Niemczech i UE. Zastosowano w umiejętny sposób adekwatne metody badawcze, a uzyskane wyniki stały się podstawą interesującej dyskusji i poprawnych wniosków.

W związku z powyższym wnioskuję o dopuszczanie Doktoranta do dalszych etapów procedury w przewodzie doktorskim w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia, zgodnie z art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14.03.2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789).

